

Särtryck ur

CJP NYHETSMBREV

Nr 50:9 December 2010

RÖDA BOKEN

ett vetenskapligt dilemma

av Bill Callanan

81 år gammal påminde Jung om vilken alldeles avgörande betydelse de tidiga erfarenheter hade haft som han löpande skrev ned i den nyligen utgivna Röda Boken: ”De år då jag var helt upptagen av de inre bilderna var de viktigaste i mitt liv, varunder allt väsentligt avgjordes. Därmed tog det hela sin början, och de senare detaljerna är endast kompletteringar och förtydliganden. Mitt senare livsverk bestod i att utarbeta det som under dessa år hade brutit fram ur det omedvetna och så när hade dränkt mig. Det var råmaterialet till ett helt livsverk. Allt senare rörde sig endast om yttre klassificering, vetenskaplig bearbetning och integration i livet. Men den numinösa begynnelsen, den början som innehöll allt, den var då.”

Artikeln är en översättning från Fisher King Review som finns på www.fisherkingreview.com. Fisher King Press är ett förlag från Kalifornien som säljer bl.a. jungiansk litteratur. Översättning av originaltexten har gjorts av Erik Nisser.

Bill Callanan är jungiansk terapeut, f.d. ordförande i Irish Analytical Psychology Association (IAPA). Ofta anlitad föreläsare, bl.a. av All Hallows College och The Milltown Institute.

Det skrämmande med Jungs ”möte med det omedvetna” var att han kände sig driven mot vansinnets rand av krafter han inte förstod sig på. Hur han skulle förhålla sig till detta väldiga inflöde av omedvetet material var oerhört svårt att veta. Det mesta framstod som rena fantasier, och att ta emot det innebar en expansion av medvetandet som han inte kunde fanna med de begreppsliga strukturerna som stod honom till buds. Sonu Shamdasani kommenterar i sin introduktion till Röda Boken: ”Fram till 1912 hade Jung varit en aktiv tänkare och en motståndare till alla fantasier. Han medgav själv att han vid den tiden hyste en rationalistisk fördom: ’Fantasierande som en form av tankeverksamhet höll jag för något mycket orent, ett slags incestuöst samlag, djupt omoraliskt från en intellektuell ståndpunkt.’”

En given fråga inställer sig: Med tanke på att de tidiga erfarenheterna var så avgörande och centrala, och på det faktum att Jung skrev ner dem i en utförligt illustrerad handskrift, och att han fortsatte göra så med kommentarer till sina kärnupplevelser i tolv år till, med ett sista

inlägg så sent som 1959 — hur kommer det sig då att han aldrig gjorde slag i saken och lät publicera denna skatt under sin livstid? Och varför dröjde det mer än 50 år efter hans bortgång innan den till slut nådde ut till en bredare allmänhet? Det här var en fråga som Jung själv brottades med men aldrig lyckades ge en nöjaktig lösning. Röjer denna obeslutsamhet en ambivalens hos Jung, en ambivalens som sedan föranledde honom att omsorgsfullt utelämnat alla hänvisningar till ”den numinösa begynnelsen - som innehöll allt” i sina senare skrifter?

Jungs tvekan till publicering

Jung beskriver Röda Boken som ”ett försök att formulera saker och ting i termer av uppenbarhet” och tillägger att ”mitt verk är ett mer eller mindre lyckat försök att inbygga denna heta materia i min tids världsåskådning”. Det förelåg en grundläggande inkompatibilitet mellan, å ena sidan, ”de första imaginationerna och drömmarna [vilka] var som flytande balsalt [varur sedan] utkristalliserade sig den sten som jag kunde bearbeta” och, å andra sidan, den ortodoxa vetenskapliga metodiken som förespråkades av hans professionella kolleger. Jung själv hyste djupa betänkligheter om hur materialet skulle tas emot: ”Som det står nu,

i sin nuvarande form, kan det se ut som om det kom direkt från dårhuset.” Denna ambivalens, som i och för sig är fullt begriplig för en människa vid den tiden, en människa mån om att bevara sin ”vetenskapliga” trovärdighet, pekar samtidigt mot en viss motvilja mot att röja materialets faktiska källa - hans egen fantasi - och att han själv tvivlade på dess ”objektiva” värde.

Jung var klar över att hans sätt att uttrycka sina erfarenheter knappast skulle vinna gillande bland hans samtida kolleger, och han var rädd att en utgivning skulle skada hans anseende. Därför var han försiktig med att låta andra än en handfull närstående ta del av texten. Med denna inre krets diskuterade han frågan om det möjligen fanns någon form som arbetet kunde presenteras i med mindre risk för att genast avfärdas som en andeskådares förvirrade yrande.

Han hade vädrat sina tvivel för Cary Baynes, som sedan i ett brev sammanfattade deras gemensamma diskussion (se Shamdasanis kommentar, Röda Boken, sid 213. Ö.a.):

Du sa att du var tveksam till vad du skulle göra med 'Röda Boken'. Så mycket av det du varit med om, sa du, skulle hållas för rena galenskapen och om det publicerades, skulle du tappa ansiktet helt och hållet, inte bara som vetenskapsman, utan även som människa. Ställd inför valet att betrakta dig som en riktig galning, eller sig själv som en oerfaren dumbom, skulle flisteern se sig tvungen att välja det förra.

Hon noterar också Jungs egen ambivalens till materialet: ”Det var fruktansvärt sårande för din känsla för det passande ...”

På tal om illustrationerna anmärker hon:

CJP NYHETSMBREV

ISSN 1652-2125

Utges av CJP Centrum för Jungiansk Psykologi AB två ggr/år (juni och december). Ansv. utgivare: Gunlög Raihle.

En del av bilderna var helt och hållet infantila ...

Det fanns något i materialet som stod emot varje försök till en rationell förklaring:

Du behärskade endast den vetenskapliga och filosofiska metodiken, men detta fantasmaterial, det kunde du inte stöpa om i någon sådan form.

Jungs sökande efter en lämplig form för publicering

Visserligen tänkte Jung att materialet kunde stöpas i flera olika former, till exempel litterärt som en roman eller som en filosofisk spekulering eller religiös uppenbarelse, men alla dessa alternativ ingav honom farhågor.

Den självbiografiska formen tilltalade honom inte alls, därför att, som han sa, att berätta så mycket om sitt inre liv offentligt "vore som att sälja sitt hem".

Under sin "initiationserfarenhet" i händerna på det Omedvetna menade Jung att det unika bidrag han kunde ge utifrån detta, var att stå stadigt med fötterna på jorden och göra sig så objektivt medveten som möjligt om den process han genomgick, alltså i psykologisk mening objektiv. Om han gav den orakulära uppenbarelseformens form åt materialet, skulle hans yttranden kunna tas som inspiration till en ny kult, med Jung själv som dess "profet".

Eftersom han under hela sitt "kreativa sammanbrott" hade bemödat sig om att inte identifiera med det omedvetnas inre röst, var idén att lägga dessa yttranden i munnen på ett slags profetliknande persona "inte i hans smak". (Detta är i mina ögon en god illustration av Jungs pragmatiska hållning. Han sa själv att han "inte hade den ringaste respekt för idéer, hur många vingar de än har, om de måste flyga högt uppe i tomta intet och aldrig kan landa i verkligheten".)

Då han aldrig kom fram till någon passande form gjorde han i stället en helgardering: Han förvarade sin röda bok (så kallad därför att Jung skrev ner sina erfarenheter i ett band med röda läderpärm) på framskjuten plats i sitt arbetsrum, men övertäckt. Där fick manuskriptet länge föra sin skuggtillvaro. 1925 tillät han att vissa utdrag, med titeln *Septem Sermones ad Mortuos* ("sju tal till de döda") fick cirkulera i lönnedom, vilket han senare ångrade. I sin självbiografi från 1961 avfärdade han dessa utdrag som en "ungdomssynd". Det är talande att verket inte ingår i Jungs Collected Works.

Frågan om en publicering förblev alltså olöst och Jung återgick till den mänskliga sidan och till Vetenskapen för att fortsätta med sitt livsverk.

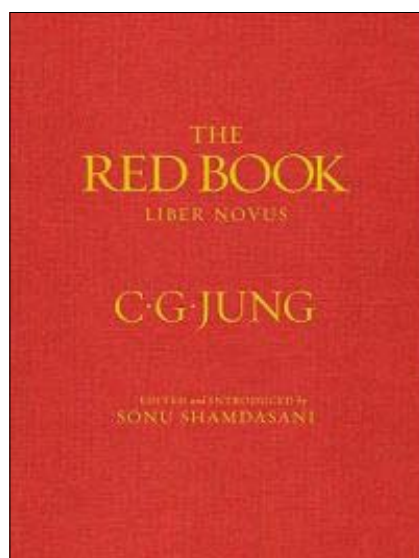
Han upplevde att han inte hade något annat val än att "rättfärdiga" sina insikter med ett urval "objektivt", faktabaserat material. Han måste dra slutsatser av sina insikter. Det var väsentligt för honom att bearbeta materialet i Röda Boken, men han måste också förstå dess etiska förpliktelser. För detta betalade han med hela sitt liv och sin vetenskap.

Precis som sin husgud Goethe — som dog

med manuskriptet till sin mest personliga skapelse, Faust del II, opublicerad i skrivbordslådan — dog alltså Jung utan att ha löst problemet huruvida, och i vilken form, Röda Boken kunde presenteras för världen. Efter hundra år kom den så slutligen ut i den praktfulla form den presenterades i förra året.

Det vetenskapliga dilemmat

Det stora problemet för Jung var att han hade blivit ett kär för insikter som hans medvetna jag inte kunde redogöra för. Många av hans nya övertygelser hade så att säga kommit objudna, ur en djupt gåtfull, omedveten

källa, varför det alltså fanns något uppenbart "ovetenskapligt" i hur han kommit fram till dem. Eftersom vetenskapen håller det för något av en trosartikel att man aldrig på förhand kan föregripa resultatet av ett experiment, förstod Jung mer än väl att hans rön aldrig skulle hålla sträck i kollegernas vetenskapliga världsåskådning. Det stod klart för vetenskaparen inom honom att han bara skulle göra sig till åtlöje om han presenterade dessa idéer i den form de kommit till honom.

Men Jungs bekymmer var mer än bara en känsla av oförmåga att påvisa vetenskapliga grunder för sina insikter. I vissa stycken i Röda Boken framskytmar en viss "animositet" mot det vetenskapliga projektet som sådant. Det förefaller som om Jung vid den här tiden upplevde vetenskapens verklighetsuppfattning som inskränkande, därför att den höll dörren stängd den sorts insikter han kände sig manad att utforska. För honom verkar det ha varit nödvändigt att ta bort de skyggglappar för tanken som den vetenskapliga bevisföringen kräver, för att på så vis kunna vidga synfältet och vara öppen för icke-rationella överväganden:

Jag lämnar mitt så kallade förnuft på kammaren och friar hellre än fäller det som jag försöker förstå. Dagens vetenskapliga värld är full av skrämmande exempel på motsatsen.

Ibland är han brysk i sitt avfärdande av vetenskapen, utan att ange skälet för sin skepsis. Han säger med adress till sin inre motståndare:

Du borde visa större allvar och därför vända vetenskapen ryggen. Där finns för mycket barnsligheter. Din väg går mot djupen. Vetenskapen är för ytlig, blott språk, blott verktyg.

Här nuddar vi vid en klivenhet hos människan Jung som han själv aldrig helt lyckades lösa: Ställd i spänningsfältet mellan tilliten till den egna intuitiva sidan och den lika starka dragningen till vetenskapligt hållbara bevis, var han oförmögen att överbrygga denna motsättning. Det är en inkonsekvens som varslar om ett problem i Jungs eget psyke, som ju därmed står klivet inför sig självt. En sådan inre klivenhet får alltid sina följderna: Där finns alltid ett pris att betala om man inte lutar till sin egen djupa, inre källa till inspiration.

Jung gör sig oavsiktligt, alltså utan att egentligen själv vilja det, skyldig till att föra in ett element av undanflykt i sitt verk, eller i alla fall en viss brist på uppriktighet, helt enkelt genom att inte kalla sakerna vid deras rätta namn. Det kan få en läsare att känna sig en smula illa till mods. Obehaget beror på att Jung försöker framställa somliga insikter som rationellt grundade, fastän de kommit till honom spontant, från det omedvetna. En mer vetenskapligt sinnad läsare kan därför lätt få känslan av att Jung fintar bort honom, av cirkelresonemang, av att Jung försvarar det oförsvarliga.

Jungs oförmåga att lösa dikotomin, som kommer till symboliskt uttryck i hans oförmåga att finna en publicerbar form för sitt källmaterial, kom till slut att kasta en skugga över hans rykte. Det är ett arv som ännu tynger Jungs verk och förlämnar det en lätt doft av kvacksalveri, samtidigt som det väcker misstankar om undanflykter och svepskäl, vilket gör det lätt att ifrågasätta hans *bona fide*. Det är väl detta som ligger till grund för den självkräftfärdighet med vilken vissa kritiker, till exempel Ian Robertson, professor i psykologi vid Trinity College i Dublin, i svepande ordalag tycker sig kunna avfärda Jung: "Till skillnad från Freud, vars idéer i viss mån finner vetenskapligt stöd, har relativt få av Jungs idéer bestått tidens prövning."

Kanske är det dags, i denna tid av mediala pudlar och offentliga ursäkter för begångna synd, för oss jungianer att erkänna hur vi själva har bidragit till denna förvirring. Det är dags att vi medger denna "skuggsida" i Jungs arbete, som ju fortfarande sticker våra kritiker i ögonen och väcker andra psykologiska skolans antagonism. Vore det inte befriande att medge att vi i någon mån vill både äta kakan och ha den kvar? Skulle inte ett sådant erkännande kunna hjälpa oss ur den känsla av "marginalisering" som ibland kan anas i det jungianska läget? En lite sårad känsla av att vara missförstådd och vantolkad. Kanske är det dags att lämna rollen som "alternativ" och se efter vad vi kan bidra med, på våra egna meriter, till den större frågan: Frågan hur vi, i en vetenskapligt sinnad kultur, ska kunna förbli trovärdiga och samtidigt fortsätta hämta inspiration ur de intuitiva aspekterna av det terapeutiska arbetet, som ju från början varit källan till våra djupa insikter.

Bill Callanan